

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПЖЫЛДЫҚ ЕКПЕЛЕРДІҢ ЖЕРЛЕРІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ

**METHODOLOGY OF ASSESSING THE PERENNIAL PLANTATIONS AREAS
IN KAZAKHSTAN**

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ЗЕМЕЛЬ МНОГОЛЕТНИХ НАСАЖДЕНИЙ В КАЗАХСТАНЕ

Н. ДЖАНГАРАШЕВА¹

э.ф.д., профессор

М. МЫХЫБАЕВ¹

Ph.D докторант

А. БЕКТУРГАНОВА^{2*}

Э.Ф.К.

¹ Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті, Алматы, Қазақстан

² әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан,

*авторлық электрондық поштасы: a.bekturganova@mail.ru

N. DZHANGARASHEVA¹

Dr.E.Sc., Professor

M. MYKHUBAEV¹

Ph.D student

A. BEKTURGANOVA^{2*}

C.E.Sc.

¹ Kazakh National Agrarian Research University, Almaty, Kazakhstan

² Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

* corresponding author e-mail: a.bekturganova@mail.ru

Н. ДЖАНГАРАШЕВА¹

д.э.н., профессор

М. МЫХЫБАЕВ¹

Докторант Ph.D

А. БЕКТУРГАНОВА^{2*}

К.Э.Н.

¹ Казахский национальный аграрный исследовательский университет,

Алматы, Казахстан

² Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан

*электронная почта автора: a.bekturganova@mail.ru

Аңдатпа. Қазақстанда көпжылдық екпелердің жерлерін бағалау әдістемесін дамыту күрделі проблема болып табылады, ол әлі бекітілмеген. Мақаланың мақсаты көпжылдық екпелерді бағалаудың маңыздылығын статистикалық деректермен анықталған. Зерттеуде эмпирикалық, теориялық және жалпы ғылым (бақылау, дедуктивті әдіс, талдау, синтез, индукция, жіктеу) әдістері қолданылған. *Нәтижелер* - авторлар қазіргі екпелер халықты жемістермен толық қамтамасыз етпейтінін айтады, сондықтан ауылшаруашылық жерлерін көпжылдық екпелерге ауыстыру кезінде олардың жағдайын білу маңызды. Еліміздің барлық облыстарында Климаттық, топырақ жағдайларын зерттеп, жердің бағасын, жағдайын біліп, көпжылдық екпелерді отырғызу тәсілдерін жетілдіру қажет. *Қортынды* - жүргізілген зерттеулер болашақта кадастрлық бағалау негізінде көпжылдық екпелердің тиімділігін анықтауға мүмкіндік берді, ал қолданыстағы екпелердің бәсекеге қабілеттілігі мен өнімділігін нарық жағдайында экономикалық әдістермен белгілеуге болады.

Abstract. The development of a methodology for the assessment of perennial plantations in Kazakhstan is a complex problem, and it has not yet been approved. *The purpose* of the article is determined by the statistical data of the significance of the assessment of perennial plantations. The following methods were used in the study: empirical, theoretical and general science (observation, deductive method, analysis, synthesis, induction, classification). *Results* – the authors state that the

Жемістерді, жүзімді және оны қайта өңдеу өнімдерін (55,6%), ет өнімдерін (18,0%), өсімдік майын және құрамында майы бар өнімдерді (22,9%) қоспағанда, ішкі тұтынудағы импорттың үлесі БҰҰ Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы белгілеген азық-түлік қауіпсіздігінің шекті деңгейінен (16%) айтарлықтай жоғары. Аталған азық-түлік өнімдеріне келетін болсақ, оларға импортты алмастыру саясатын күшейту қажет, картопты, жемістерді, жүзімді және олардың қайта өңделген өнімдерін қоспағанда, ауыл шаруашылық өнімдерінің шығыны қолайлы деңгейде. Аталған ауыл шаруашылық өнімдерінің түрлеріне келетін болсақ, өңдеу, сақтау және тасымалдау процесіндегі шығындарды азайту Қазақстандағы азық-түлік қауіпсіздігі деңгейін жоғарылатудың маңызды резерві болып табылады.

Қазақстанда азық-түлік бағаларының индексі экономикалық қауіпсіздіктің шекті деңгейінен асып түседі (6%), бұл халықтың едеуір бөлігі үшін азық-түліктің экономикалық қолжетімділігін төмендетеді.

Республика халқының азық-түлік тауарларына шығындары үлесінің өсу тенденциясы байқалады, ол 2017 жылы 46,6% құрады, ал экономикалық дамыған елдерде бұл көрсеткіш 25% құрайды. Сонымен қатар, халықтың кедей топтары өз қаражатының 54%-ын азық-түлік сатып алуға жұмсайды.

Азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі деңгейін көтеру үшін ең төменгі жалақы мен ең төменгі зейнетақы мөлшерін ұлғайту қажет деп санаймыз, бұл өз кезегінде жан басына шаққандағы табыстың және жан басына шаққандағы азық-түлік тұтынудың өсуіне әкеледі [3].

«Қазақстан Республикасындағы ұлттық қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес азық-түлік қауіпсіздігі мемлекеттік органдардың, заңды және жеке тұлғалардың:

- ұлттық экономиканың тұрақты дамуын қамтамасыз ету;
- Қазақстан Республикасының азық-түлік тәуелсіздігін қамтамасыз ету;
- ауыл шаруашылық өнімдерінің ресурстарындағы отандық тауарлар үлесінің өсуі;
- физикалық және экономикалық қолжетімділікті, елде өндірілетін, әкелінетін және сатылатын тауарлар мен қызметтердің олардың сапасы мен қауіпсіздігі деңгейіне арналған Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген талаптарға сәйкестігін қамтамасыз ету;

– ішкі және сыртқы қолайсыз факторлардың әсеріне қарамастан, азық-түлік тауарларының аймақтық тұрақтандыру қорларын қалыптастыру, жаңарту және толықтыруға бағытталған [3 қараныз].

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған бірқатар шаралар кешенін жүзеге асыруда, оның ішінде:

- аймақтық тамақ кластерін құру;
- ірі және орта қалаларда азық-түліктің көтерме сауда нарықтарын құру;
- облыс және аудан орталықтарында коммуналдық базарлар құру;
- ірі және орта қалалардың айналасында тамақтану аймақтарын қалыптастыру;
- агроазық-түлік саласындағы аймақаралық ынтымақтастықты дамыту;
- ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін техникалық жарақтандыру деңгейін арттыру;
- аграрлық ғылымды дамыту және агроөнеркәсіптік кешен үшін кадрлар даярлауды жетілдіру [4].

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Қазіргі таңда көп жылдық екпелердің көлемін ұлғайтып, жеміс-жидек қажеттілігімізді өзіміз қанағаттандыратын дәрежеге жетуге, елімізде жер ресурстары да, еңбек ресурстары да жеткілікті деп ойлаймыз, алайда, осы салада жерлердің табиғи климаттық, топырақ сапасын және көптеген нарықтық жағдайлар, инфрақұрылым жағдайын бағалайтын әдістемелер жетіспейді. Көп жылдық екпелер егетін жерді таңдау үшін оны бағалау жұмыстарын жүргізу қажет, бұл жұмысты ғалымдарымыздың еңбегі негізінде қалыптасқан, бекітілмеген бағалау әдістемесі негізінде жүргізуге болады (Көп жылдық екпелер алып жатқан жерлерді кадастрлық бағалау (Мемжер ҒӨО ғылыми-техникалық кеңесімен мақұлданған (2000 жылғы 22 маусымдағы № 1 хаттама) және ҚР Жер ресурстарын басқару агенттігінің ғылыми-техникалық кеңесі (2002 жылғы 26 желтоқсандағы №12 хаттама)). Аталған әдістемеді келесі бөлімдер қарастырылған:

1. Республика аумақтарын табиғи-климаттық жағдайлар бойынша аймақтарға бөлу.
2. Топырақты бонитирлеу және топырақ қасиеттері мен жергілікті жердің жағдайлары бойынша бағалау коэффициенттерін анықтау әдістемесі.
3. Көп жылдық екпелер алып жатқан жер учаскесінің кадастрлық бағалау құнын айқындау тәртібі.
4. Жер рентасын және нақты жер учаскесінің кадастрлық құнын есептеу мысалы.

5. Жеміс бермейтін жас екпелері бар жер учаскесінің бағалау құнын айқындау тәртібі.

Бағалау шкалаларын әзірлеу әдістері және көп жылдық екпелер астындағы жерлерді бағалау тәртібі олардың биологиялық ерекшеліктерімен және әртүрлі екпелердің өсу жағдайларына қойылатын ерекше талаптарымен айқындалады. Көп жылдық екпелердің басты ерекшеліктерінің бірі – ұзақ және сонымен бірге бір жерде уақыт шектеулі өсу кезеңі, оның ішінде екпелер дамуының негізгі кезеңдері: жеміс беруге дейін, жеміс беру және қартаю.

Нақты көп жылдық екпелер үшін жер учаскелерінің жарамдылығының негізгі өлшемі дақылдардың өсу жағдайларына қойылатын талаптары болып табылады. Сондықтан жер учаскелерін жеке белгілері бойынша емес, жағдайлар кешені бойынша және екпелердің нақты түрлеріне қатысты бағалау қажет. Көп жылдық екпелердің астындағы топырақ ұзақ уақыт – бірнеше ондаған жылға дейін екпелердің жоғары өнімділігін қамтамасыз етуі керек, сондықтан негізгі баға факторы оның құнарлылығын анықтайтын топырақтың қасиеттері болып табылады. Сондықтан көп жылдық екпелер астындағы жердің өнімділігі мен бағасы көбінесе жердің геоморфологиялық және климаттық жағдайларына байланысты (оң температуралардың қосындысы, жер бедері, қыста температураның абсолютті минимумдарының орташа мөлшері және т.б.), оларды топырақ жағдайымен бірге ескеру қажет.

Өсімдіктерді отырғызу және оларға күтім жасау үшін айтарлықтай қаражат жұмсалады, олар өсімдіктердің өсуі мен дамуының қалыпты жағдайында тез төленіп қана қоймайды, сонымен қатар екпелерді пайдаланудың бүкіл кезеңінде жерді пайдаланудың жоғары экономикалық тиімділігіне қол жеткізуге ықпал етеді. Көп жылдық екпелерді отырғызудың басты мақсатты – екпелердің экономикалық пайдалы жасының бүкіл кезеңінде олардың өсуі мен жеміс беруі үшін оңтайлы топырақ жағдайларын қамтамасыз етуді көздейтін жер учаскелерін таңдау және сапалы бағалау (Бағалау) жөніндегі кешенді жұмыстар негізінде құрылатын арнайы жобалар бойынша ғана жүргізілуге тиіс.

Әдістемеді осы ерекшеліктерді ескере отырып жасалған және Қазақстанның барлық аумағы бойынша көп жылдық екпелер (жеміс бақтары, жүзімдіктер және жидек бақтары) орналасқан нақты жер учаскелерінің бағалау құнын айқындауға арналған. Ұсынылған техниканы генетикалық

және өндірістік деп атауға болады, өйткені ол көп жылдық екпелердің өнімділігіне әсер ететін топырақтың генетикалық қасиеттерін, жердің геоморфологиялық және климаттық жағдайларын салыстыру мен бағалауға негізделген.

Бағалау объектісі әр түрлі түрлік, тұқымдық және жас құрамы көп жылдық екпелер алып жатқан топырақ жамылғысы бойынша біртекті нақты жер учаскесі немесе топырақ контуры болып табылады. Бағалау критерийлері нақты топырақтың сандық және сапалық көрсеткіштерінде көрсетілген қасиеттері мен белгілері, сондай-ақ жергілікті жердің геоморфологиялық және климаттық жағдайлары, көп жылдық екпелердің өнімділігінің эталондық және есептік көрсеткіштері, құндық мәндегі жалпы өнім, шығындар мен жер рентасы болып табылады.

Көп жылдық екпелер алып жатқан жер учаскелерін объективті кадастрлық бағалау топырақ жамылғысы мен топырақтың құнарлылығы, жердің геоморфологиялық және климаттық жағдайлары сияқты табиғи факторларды мұқият зерделеу және кешенді бағалау, сондай-ақ нақты жер учаскесін нақты құндық бағалау негізделетін екпелердің өздерінің жай-күйін бағалау (өнімділігі, түрлік және жас құрамы, сиректігі және т.б.) кезінде ғана мүмкін болады [5,7].

Ал көп жылдық екпелер өсіп тұрған жерді нарықтық бағалау мақсатында келесі әдістемені пайдаланамыз.

Зерттеу әдісі. Бағалаудың салыстырмалы тәсілінің әдістері.

Көп жылдық екпелердің нарықтық құнын салыстырмалы тәсіл шеңберінде келесі әдістермен анықтауға болады:

– аналогтық объектілерді сатуды (ұсыныстарды) орыннан тыс түзетулермен салыстырмалы талдау арқылы нарықтық ақпарат әдісі бойынша (ұсыныс күніне, өндірістік ресурстардың тозуы және т.б.);

– регрессиялық талдаудың көмегімен статистикалық модельдеу әдісімен, оның негізінде шығындардың сандық (жасына, ағаштың биіктігіне) және сапалық параметрлерге (түріне, өсімдік сортына және т.б.) тәуелділіктің корреляциялық-регрессиялық модельдері құрылады.

Нарықтық ақпарат әдісін пайдалану кезінде параметрлері бағаланатын өсімдіктен екі еседен аспайтын ерекшеленетін үш аналог бар және түзету коэффициенттерін пайдалана отырып, жұптық талдау әдісімен нарықтық құны айқындалады.

Шығындық тәсіл әдістері.

Көп жылдық екпелерді шығындық әдіспен бағалау кезінде оларды құруға және күтіп-бағуға байланысты шығындардың барлық түрлері жинақталады. Мұндай шығындар плантация отырғызуға, жолдар, суару жүйелері, суға арналған резервуарлар түрінде инфрақұрылым құруға, дренаждық жүйелер құруға, өнімді сақтауға және бастапқы өңдеуге арналған арнайы құрылыстар салуға, басқа да осындай объектілер құруға арналған шығындар, сондай-ақ инфрақұрылым объектілерін күтіп-ұстауға және көп жылдық дақылдарды күтуге арналған шығындар болып табылады.

Нақты көрсеткіштер әдісі.

Өнеркәсіптік бақтар мен жидек өсімдіктерін құруға арналған күрделі инвестициялардың нормативтері жас көшеттерді олар тауарлық жеміс бергенге дейін отырғызуға және күтуге арналған технологиялық карталар бойынша анықталатын тікелей және үстеме шығындарды қамтиды. Тікелей шығындарға жобалау-ізвестіру жұмыстарына арналған шығындар, ал үстеме шығындарға жалпы өндірістік және жалпы шаруашылық шығындар да жатқызылған.

Жас көшеттерді отырғызу мен күтіп-баптау шығындарынан басқа, нормативтерде өнеркәсіптік бақтарды құрумен технологиялық байланысты өндірістік құрылысқа арналған шығындар ескерілген: бақта плантациялық және плантацияшілік жолдар салу, бригадалық стандалар, улы химикаттар ерітіндісін дайындауға арналған май құю пункті, жемістерді тауарлық өңдеу пункті және бақтарды қоршауға арналған.

Жұмыстың физикалық көлемі есептелген ауданға, ал қалыптастыру және кесу бойынша жұмыс - қабылданған орналасыру схемалары бойынша 1 гектарға келетін ағаштар санына жоспарланды. Бақтың ішіндегі тасымалдау қашықтығы 5 км-ге тең.

Бақша салуға және оларды белгілі бір аймақ үшін отырғызудың нақты түріне күтім жасауға арналған 1 гектар екпеге арналған технологиялық карталарға арналған тікелей шығындар мен үстеме шығындардың жиынтығы нақты капитал салымдарының жеке стандарты болып табылады.

Мысал 1. ҚР оңтүстік және оңтүстік-шығыс аймағындағы 250 га алаңда 5*3 орналастыру схемасымен тас жеміс дақылдары (шие) бойынша тауарлық жеміс беруге дайын болғанға дейін бақша салуға және оған күтім жасауға күрделі салымдар көлемін айқындау қажет.

Шартты түрде есептеулер бойынша берілген жағдайларда тас жеміс дақыл-

дары бойынша жеке нормативтің 1 гектарға 525 334 теңгеге, оның ішінде топырақты дайындауға және отырғызуға 201 767 теңгеге тең мәнін табамыз.

Қазақстанның оңтүстік және оңтүстік-шығыс аймағында бақша отырғызуға және оны күтуге жұмсалатын күрделі қаржы көлемі 131 333,5 мың теңгені (525 334 теңге*250 га), оның ішінде топырақ дайындау мен отырғызуға 50 441,75 мың теңгені (201 767 теңге * 250 га) құрайды.

Элементті есептеу әдісі.

Кіріс әкелмейтін көп жылдық екпелердің құнын келесі формула бойынша шығындар әдісімен анықтауға болады:

$$V = C + \sum_{i=1}^M Z / (1 + R) \quad (1)$$

Мұндағы:

V – көп жылдық екпелерді қалпына келтіру құны (ағаштар, бұталар, көгалдар);

C – қалыпты жағдайда ағаштар мен бұталарды отырғызуға, гүлзарларды құруға арналған бір реттік шығындар;

R – капиталдандыру коэффициенті;

M – бағалау кезіндегі ағаштардың, бұталардың жасы;

Z_i – жасыл желектерді күтіп ұстауға арналған i-ші жылдағы шығындардың мәнi.

Шығындарды есептеудің оңайлатылған нұсқасын келесі формула бойынша жүргізуге болады:

$$V = C + ZxM \quad (2)$$

Мұндағы:

Z – жасыл желекті күтіп ұстауға арналған тұрақты ағымдағы шығындар.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Бір жолғы шығындар отырғызу материалын, өсімдік топырағын сатып алуға жұмсалған шығындарды, аумақты тазарту және жоспарлау, дренаж жасау, ағаштар мен бұталарды отырғызу шығындарын, үстеме шығындар мен жоспарлы пайданы қосумен анықталады. Басқа шығындарды да есепке алу мүмкін.

Саябақтар мен басқа да көгалдандыру объектілерін бағалау кезінде бір жолғы шығындардың құрамына жобалау құжаттамасын дайындау жөніндегі шығындар да енгізілуі мүмкін.

Орман алқаптарын бағалау кезінде оларды шығындық әдіспен бағалау белгілі бір тұқымдық құрамы мен жасындағы орман екпелерін отырғызу және өсіру құны бойынша жүргізілуі мүмкін. Мысалы, 1 га орман отырғызу құны әр гектарға 100 долларды құрайды. Жетілген орман алынғанға дейін екпелерді күтіп-баптау құны, соның ішінде жас өскіндердегі барлық күтіп-баптау кесулерін қоса алғанда, гектарына 200 долларды құрайды. Демек, шығындық әдіспен

анықталған піскен орман учаскесінің құны гектарына 300 долларды құрайды [6,8].

Қорытынды.

Қорытындылай келетін болсақ, еліміздегі азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, ауыл шаруашылығын дамыту қажет екені бәрімізге белгілі. Соның ішінде азаматтарымыздың денсаулығын жақсарту үшін, бірінші кезекте жеміс-жидектердің өзіміздің шығатын үлес салмағын арттыру қажет. Көп жылдық екпелердің көлемін ұлғайту және кәсіби мамандарды осы салаға тарту ісінде ауыл шаруашылығы мамандары, оқытушылар бірлесе отырып, жұмыс жасауға міндетті. Сондықтан болашақта зерттеулер жүргізіп, көп жылдық екпелер өсіретін жерлердің тиімділігін кадастрлық бағалау негізінде анықтасақ, ал бар екпелеріміздің бәсекеге сәйкестігін, өнімділігін нарықтық, экономикалық әдістер арқылы анықтауға болатындығын көріп отырмыз. Жерлеріміздің қауқарын білген соң оған қанша қаржы кететіндігі, қанша жылда ол өзін ақтайтыны дәлелденеді.

Әдебиеттер тізімі

[1] Қазақстан Республикасының 2020 жылғы жер жағдайы және оны пайдалану туралы жиынтық талдамалы есебі. Статистикалық жинақ/ Жер ресурстарын басқару комитеті. - Нұрсұлтан 2021- 256б.

[2] Кайгородцев А.А. Экономическая и продовольственная безопасность Казахстана. Вопросы теории, методологии, практики: Научная монография / А.А. Кайгородцев. – Усть-Каменогорск: Медиа-Альянс, 2006.-384с.

[3] Сельское, лесное и рыбное хозяйство в Республике Казахстан. 2013–2017. Статистический сборник. – Астана: Комитет по статистике МНЭ РК, 2018. – 207 с.

[4] Закон Республики Казахстан «О национальной безопасности в Республике Казахстан» от 6 января 2012 года № 527-IV.

[5] Орынбеков М., Байдулдинова А.Н. Оценка земли: Учебное пособие / Орынбеков М., Байдулдинова А.Н. - Алматы: ТОО Дауыр, 2013. -743с.

[6] Елисеев В.М. Оценка стоимости активов сельскохозяйственных предприятий. Сборник укрупненных показателей стоимости строительства зданий и сооружений сельскохозяйственного назначения. Оценка биологических активов УПСС С/Х -2012: Учебное пособие / В.М. Елисеев. - Павлодар: Инновационный Евразийский университет, 2012. -347с.

[7] Беделбаева А.Е., Шарипов А.К., Досумова Ж.С. Обеспечение продовольственной безопасности Казахстана в условиях

ЕАЭС. Проблемы агрорынка. 2021; (3): 24-30. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.02>

[8] Акимбекова Г.У., Никитина Г.А. Приоритетные направления развития агропромышленного комплекса Казахстана. Проблемы агрорынка. 2020; (4): 13-23. <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.01>

References

[1] Qazaqstan Respublikasynyñ 2020 jylǵy jer jaǵdaiy jáne ony paidalanu turaly jiyntyq taldamaly esebi. Statistikalıyq jinaq / Jer resurstartyn basqaru komiteti [Consolidated analytical report on the state of the lands of the Republic of Kazakhstan in 2020 and their use. Statistical compendium / Land Management Committee]. – Nürsultan, 2021, 256 p. [in Kazakh].

[2] Kajgorodcev, A. A. (2006). Jekonomicheskaja i prodovol'stvennaja bezopasnost' Kazahstana. Voprosy teorii, metodologii, praktiki: Nauchnaja monografija [Economic and food security of Kazakhstan. Questions of theory, methodology, practice: Scientific monograph]. Ust'-Kamenogorsk: Media-Al'jans, 384 p. [in Russian].

[3] Sel'skoe, lesnoe i rybnoe hozjajstvo v Respublike Kazahstan. 2013–2017. Statisticheskij sbornik [Agriculture, forestry and fisheries in the Republic of Kazakhstan. 2013–2017 Statistical collection]. Astana: Komitet po statistike MNJe RK, 2018, 207 p. [in Russian].

[4] Zakon Respubliki Kazahstan «O nacional'noj bezopasnosti v Respublike Kazahstan» ot 6 janvarja 2012 goda № 527-IV [Law of the Republic of Kazakhstan "On National Security in the Republic of Kazakhstan" dated January 6, 2012 No. 527-IV.]. [in Russian].

[5] Orynbekov, M., Bajduldinova, A.N. (2013). Ocenka zemli: Uchebnoe posobie [Land valuation: Textbook]. Almaty: TOO Dauyr, 743 p. [in Russian].

[6] Eliseev, V.M. (2012). Ocenka stoimosti aktivov sel'skohozjajstvennyh predpriyatij. Sbornik ukрупnennyh pokazatelej stoimosti stroitel'stva zdaniy i sooruzhenij sel'skohozjajstvennogo naznachenija. Ocenka biologicheskikh aktivov UPSS S/H -2012: Uchebnoe posobie [Assessment of the value of assets of agricultural enterprises. Collection of aggregated indicators of the cost of construction of buildings and structures for agricultural purposes. Evaluation of biological assets of the UPSS S / X -2012: Textbook]. Pavlodar: Innovacionnyj Evrazijskij universitet, 347 p. [in Russian].

[7] Bedelbaeva, A.E., Sharipov, A.K., Dosumova, Zh.S. (2021). Obespechenie prodovol'stvennoj bezopasnosti Kazahstana v uslovijah EAJeS [Ensuring food security of Kazakhstan in the conditions of the EAEU]. Problemy agrorynka-Problems of AgriMarket, 3, 24-30, DOI:

https:// doi.org/ 10.46666/2021-3.2708-9991.02
[in Russian].

[8] Akimbekova, G.U., Nikitina, G.A. (2020).
Prioritetnye napravleniya razvitiya agropromysh-
lennogo kompleksa Kazahstana [Priority areas

of the development the agro-industrial complex
of Kazakhstan]. Problemy agrorynka-Problems
of AgriMarket, 4, 13-23, DOI: https://doi.org/
10.46666/2020-4-2708-9991.01 [in Russian].

Авторлар туралы ақпарат:

Джангарашева Назымгуль – негізгі автор; экономика ғылымдарының докторы, профессор; "Жер ресурстардың және кадастр" кафедрасының профессоры; Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университет; 050010 Абай даңғ., 8, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: nazymkul@mail.ru; https://orcid.org/0000-0003-4277-7355.

Мыхыбаев Максат; Ph.D докторанты; Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университет; 050010 Абай даңғ., 8, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: Zh.toybai_86@mail.ru; https://orcid.org/0000-0002-8557-9749

Бектурганова Акерке; экономика ғылымдарының кандидаты, «География, жерге орналастыру және кадастр» кафедрасының аға оқытушысы; әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті; 050040 әл-Фараби даңғ., 71, Алматы қ.,Қазақстан; e-mail: a.bekturganova@mail.ru; https://orcid.org/0000-0001-8555-7139.

Information about authors:

Dzhangarasheva Nazymgul – The main author; Doctor of Economic Sciences, Professor; Professor of the Department "Land Resources and Cadastre"; Kazakh National Agrarian Research University; 050010 Abay Ave., 8, Almaty, Kazakhstan; e-mail: nazymkul@mail.ru; https://orcid.org/0000-0003-4277-7355.

Mukhybayev Maksat; Ph.D student; Kazakh National Agrarian Research University; 050010 Abay Ave., 8, Almaty, Kazakhstan; e-mail: Zh.toybai_86@mail.ru; https://orcid.org/0000-0002-8557-9749.

Bekturganova Akerke; Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of the Department "Geography, Land Management and Cadastre"; Al-Farabi Kazakh National University; 050040 Al-Farabi Ave., 71, Almaty, Kazakhstan; e-mail: a.bekturganova@mail.ru; https://orcid.org/0000-0001-8555-7139.

Информация об авторах:

Джангарашева Назымгуль – основной автор; доктор экономических наук, профессор; профессор кафедры "Земельные ресурсы и кадастр"; Казахский национальный аграрный исследовательский университет; 050010 пр. Абая, 8, г.Алматы, Казахстан; e-mail: nazymkul@mail.ru; https://orcid.org/0000-0003-4277-7355.

Мыхыбаев Максат; докторант Ph.D; Казахский национальный аграрный исследовательский университет; 050010 пр. Абая, 8, г.Алматы, Казахстан; e-mail: Zh.toybai_86@mail.ru; https://orcid.org/0000-0002-8557-9749.

Бектурганова Акерке; кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры «География, землеустройство и кадастр»; Казахский национальный университет им. Аль-Фараби; 050040 пр. Аль-Фараби, 71, г.Алматы, Казахстан; e-mail: a.bekturganova@mail.ru; https://orcid.org/0000-0001-8555-7139.